smens horizontalaus rąsto liekanos. Apie 1,65 m gylyje atkasta nesuirusi mūro dalis. Nustatyta, kad tai – ŠV–PR kryptimi orientuota mūro siena. Iš šurfo ŠV sienelės ji išsi-kišusi apie 70 cm, jos plotis šiame gylyje 75 cm. Atkastas konstrukcijos PR galas. Mūryta tvarkingai iš 31,5x16,5x7,5 cm ir panašių proporcijų raudonos spalvos degto molio plytų, rištų tvirtu kalkių skiediniu, kuriame buvo nedidelių akmenukų. Giliau (maždaug nuo 2,1 m gylio) siena mūryta ne taip tvarkingai – mūre yra stambių akmenų ir puspl yčių. Tai veikiausiai pamatinė statinio dalis. Mūro (jo dalies) įgilinimas nenustatytas. Turimuose istoriniuose planuose ir kitoje ikonografinėje medžiagoje šioje dalyje joks statinys nepažymėtas – aikštė priešais šiuos vartus buvo neužstatyta. Tikėtina, kad tai – tilto per Kačergos upelio atšaką liekanos – tilto atramos dalis. Tiltas stovėjo priešais Vilniaus gynybinės sienos Rūdninkų vartus, kita atramos dalis nuardyta statant kolektorius. Mūras datuojamas XVII a. pradžia, greičiausiai – laikotarpiu po didžiojo 1610 m. gaisro (mūro fragmentą pagal plytas ir kalkių skiedinį datavo architektūros ekspertas R. Zilinskas).

Šurfuose 18, 19 ir 23 aptikta XIX–XX a. pirmosios pusės mūrinių kolektorių. Greta Pylimo ir J. Basanavičiaus g. sankirtos kastuose šurfuose aptikta XX a. suardyto medinio vandentiekio liekanų – vamzdžių ir juos jungusių metalinių detalių. Greta Pylimo ir Raugyklos g. kastame šurfe 22 aptikta medinių konstrukcijų detalių. Šurfo PV kampe atkasta apardyta medinė konstrukcija iš pusiau skeltų ir dalinai nusmailintų pušinių rąstų. Šios detalės buvo apie 1,5 m ilgio, apie 25 cm pločio, su horizontaliomis išpjovomis sujungimui. Dėl riboto archeologinių žvalgymų ploto šioje vietoje konstrukcijos pobūdžio nustatyti nepavyko. Tikėtina, kad medinės detalės yra gynybinių (bastioninių?) įtvirtinimų, įrengtų ruošiantis XVII a. vidurio karui su Maskva, liekanos.

Žvalgytose vietose aptikta XVI–XX a. archeologinių radinių.

FIELD EVALUATION ON PYLIMO ST.

In 2006 an evaluation was conducted in an area of about 140 m^2 on Pylimo and Geležinkelio Sts. During them a 15th–20th century cultural layer was recorded. Brick constructions, conjectured to be the remains of bridges, were discovered opposite the locations of the Trakai and Rūdninkai Gates in the city's defensive wall (Figs. 1–2). The remains of brick sewers and wooden water pipes as well as wooden construction elements – the remains of bastion fortifications (?) from the 19th – 1st half of the 20th century were also found. 16th–20th century archaeological finds were discovered at the evaluated sites.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI SODŲ G. 14

Saulius SARCEVIČIUS, Linas KVIZIKEVIČIUS

Vilniuje, sklype Sodų g. 14, buvusio „Gintaro“ viešbučio aplinkoje yra numatyta vykdyti užstatymo darbus. Prieš juos teritorijoje 2006 m. atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai, kuriais siekta nustatyti esamos teritorijos kultūrinio sluoksnio bei galimų užstatymų chronologiją.

Tyrinėtas sklypas istoriškai priklauso Rūd-

ninkų arba Šv. Stepono priemiesčiui. Rūdninkų priemiestis susiformavo išilgai kelio į Rūdninkus, už natūralios kliūties – Kačergos upelio išplautos griovos, ir toliau į PV, itin raižytoje vietovėje. XVI a. pradžioje pastačius miesto sieną, aptariama teritorija liko už miesto ribų. Istoriniuose šaltiniuose priemiestis lokalizuojamas „už Rūdninkų vartų“, kartais kaip orientyrai minimi arklių arba gyvulių turgus ir Šv. Stepono bažnyčia. Teritorija tarp Aušros vartų ir dabartinės Sodų g. nuo XVII a. pradžios priklausė karmelitų vienuolynui. Dalis valdų iki dabartinės Naugarduko g. besitęsiančiame rajone nuo XVII a. pradžios buvo Vilniaus vyskupo nuosavybė. Lietuvos Metrikos dokumentuose Rūdninkų priemiestis minimas nuo XVI a. vidurio. 1645 m. dokumente paminėta, jog jame ruošiamasi statyti salietros gamyklą. Priemiesčiui buvo būdingas retas užstatymas nedideliais mediniais pastatais. Didelę teritorijos dalį užėmė sodai, daržai, ganyklos. Dauguma gyventojų buvo amatininkai. Čia gyveno aludariai, skerdėjai, kalviai, batsiuviai, mūrininkai, kruopų gamintojai. Formavosi gatvės, kurių pavadinimai dažnai atspindėdavo amatus, kuriais vertėsi jų gyventojai (dabartinės Raugyklos, Kruopų g.). Ilgiausia buvo Šv. Stepono g., kurios gale jau XVI a. buvo neturtingųjų kapinės, prie kurių 1600 m. iškilo viena pirmųjų Vilniaus priemiesčių mūrinių bažnyčių. Tai maro atminimui pastatyta Šv. Stepono bažnyčia su špitole. Bažnyčios statybos rodo, kad jau XVI a. priemiestis smarkiai plėtėsi, nes bažnyčia turėjo aptarnauti ir gretimų kaimų gyventojus.

T. Makovskio panoramoje pavaizduotas tik Rūdininkų priemiestis, išsidėstęs siaura juosta išilgai miesto gynybinės sienos nuo Apvaliojo bokšto bemaž iki Trakų vartų. Priemiesčio V kraštą dengia tankūs medžiai. Vietoje Šv. Stepono priemiesčio nupieštas plynas laukas. Ši situacija nesutampa su istorinių šaltinių duomenimis, liudijančiais, kad už Rūdninkų vartų buvęs užstatymas tęsėsi toli į PV, o link Trakų vartų (t. y. į ŠV ir Š nuo Rūdninkų vartų) esanti teritorija buvo menkai apgyvendinta.

F. Getkanto plane pažymėti keturių kvartalų, užimančių teritoriją nuo Rūdninkų vartų iki Šv. Stepono bažnyčios, kontūrai. Iš trijų kvartalus skaidančių gatvių, viena yra maždaug dabartinių Raugyklos ir Šv. Stepono g. vietoje, kitų dviejų trasos pasikeitusios.

J. G. M. fon Fiurstenhofo plane pažymėtas tankus užstatymas šalia miesto sienos, tarp Rūdninkų vartų ir Apvaliojo bokšto. Toliau į PV, iki pat Šv. Stepono bažnyčios su gretimais pastatais esanti teritorija vadinama „sudegusiu priemiesčiu“ (*Abgebrande Vorstadt*). Čia išlikusios tik kelios sodybos. Fiurstenhofo plane taip pat ryški kelio atkarpa, kuri maždaug sutaptų su dabartinėmis Gėlių–Sodų g. Ji buvo lygiagreti Šv. Stepono g. ir susijungė su pastarąja jau už Šv. Stepono bažnyčios. Šioje vietoje pažymėtas dar vienas kelias, kuris maždaug atitiktų dabartinės Pylimo g. atkarpą šalia Halės turgavietės. Fiurstenhofo plane pažymėti sklypai R galu šliejosi prie dabartinės Pylimo g., o V – prie Gėlių–Sodų g. trakto. Buvo užstatomas sklypo R galas, tuo trapu V užleistas pievoms. Sklypo V galas užstatomas tik arčiau miesto gynybinės sienos.

Nors panaši situacija atsispindi ir 1808 m. miesto plane, tačiau čia sklypai jau smulkėja ir namai orientuojami palei abu traktus. Plane Sodų g. vadinama „Azaričios“, o Pylimo g. atkarpa – „Kiculičio“ pavadinimais. Dabartinis sklypas Sodų g. 14, panašu, patenka į 1295, 1589 bei 1590 pažymėtas posesijas. Jos beveik neužstatytos, tik 1590 posesijoje šalia gatvės žymimas nedidelis medinis pastatėlis. 1837 m. pla-

ne posesijų 1589 ir 1590 užstatymas jau intensyvesnis. Gana didelį plotą užimančioje, kalvotu reljefu pasižyminčioje posesijoje 1295, kuri taip ir lieka neapgyvendinta, šiame etape, plečiantis miestui, jau buvo planuojama nutiesti naujas gatves. 1861–1862 m. 1295 posesijos teritorijos, kuri iki to laiko buvo padalinta į smulkesnius sklypus, Š dalyje nutiestas geležinkelis bei pastatyta stotis. 1862 ir 1881 m. planuose Sodų g. vadinama „Strumilowska“. Pastačius geležinkelį, nutiesta su ja susikertanti trumpa dabartinė Stoties g. Iki sankryžos su ja dabartinis Sodų g. 14 rajonas užstatytas mūriniais namais. Pagal 1900 m. planą, į žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų teritoriją patenka 43 numeriu pažymėta posesija. Palei Sodų g. čia žymimi stovėję 6 mūriniai pastatai, kurie buvo nugriauti po Antrojo pasaulinio karo. XX a. pirmojoje pusėje nutiesta Šopeno g., o dabartinė Seinų g. nutiesta tik XX a. antrojoje pusėje.

Priemiestis archeologų labai mažai tyrinėtas. Už Rūdninkų vartų esančioje miesto dalyje kasinėta tik prie pat miesto gynybinės sienos bei prie Šv. Stepono bažnyčios. Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų Pylimo g. 51 metu kasant iki 2,8 m gylio įžemis nepasiektas, apatinių kultūrinio sluoksnio horizontų datavimas liko neaiškus. Aptikti ankstyviausi radiniai (pavieniai buitinės keramikos fragmentai) datuojami XV a. (žr. *LIIR*, f. 1, b. 2443). Tyrinėjimų Pylimo g. 45 metu fiksuotas maišytas žemių sluoksnis, įžemis pasiektas apie 1 m gylyje. Gynybinės sienos išorėje aptiktas apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas, datuojamas XIV a. pabaiga – XV a. (žr. *LIIR*, f. 1, b. 1450; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 462–463). Tyrinėjimų Raugyklos g. 3 metu buvo kasama iki 2 m gylio (įžemis nepasiektas) ir nuo 1,5 m gylio fiksuotas XVII a. sluoksnis (žr. *LIIR*, f. 1, b. 2302). Šv. Stepono g. 5, 7 (tirtas objektas yra istorinio priemiesčio ŠR dalyje, šalia buvusio trakto iš Vilniaus istorinio centro į Trakus (iki XV a. imtinai) bei į Rūdninkus) tyrinėjimų metu aptiktas suardytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais atsitiktiniais XVI a. pabaiga – XVIII a. datuotinais dirbiniais. Šurfe 2 aptikti du smulkūs plokštinių koklių fragmentai, datuotini XVI a. pabaiga – XVII a. (žr. *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 189). Šv. Stepono g. 12 vykdytų tyrinėjimų metu aptikti nesuardyti kultūrinio sluoksnio horizontai, datuojami laikotarpiu nuo XV iki XVII a. Šurfe 5 rastas XVII a. pirmąja puse ar viduriu datuotinas akmenų grindinys (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 199–200). Raugyklos g. 7/2 (šalia sklypo, kuriame šiuo metu stovi pastatas Raugyklos g. 7/2, jau XIV a. ėjo kelias į Rūdninkus) vykdytų tyrinėjimų metu apatiniame kultūrinio sluoksnio horizonte surasta XVII a. datuojamos keramikos šukių. Be to, aptiktas iš dalies labai gerai išlikęs rūsys, datuojamas XVII a. (žr. *LIIR*, f. 1, b. 3314). Šv. Stepono bažnyčios šventoriuje vykdant žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus aptiktas 3,8 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVII a. (žr. *LIIR*, f. 1, b. 2090). Archeologiniai tyrinėjimai Sodų g. 14 aplinkoje iki šiol nebuvo vykdomi.

2006 m. Vilniuje, Sodų g. 14 numatomame užstatyti sklype atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai. Jų metu iškasti 38 žvalgomieji šurfai, kurių bendras plotas buvo 164 m^2. Patogumo dėlei teritorija tyrinėjimų metu suskaidyta į 3 sektorius.

Sektoriui 1 priskirta teritorija, kurią iš R pusės riboja esamo viešbučio pastato V korpusas, iš P – Seinų g., iš V – Sodų g. Jos Š pakraštys sutampa su sklypo riba. Šiame sektoriuje iškasta 17 šurfų (1–12, 14–15, 17–18, 25). Šalia Seinų g. fiksuoto XVIII–XX a. kultūrinio sluoksnio storis siekė 3,7–4,5 m (šurfai 2, 3).

Čia fiksuoti stambūs XX a. užpylimai, kurie siekia iki 2,5 m storį. Šurfe 3 XIX a. datuojamo akmeninio grindinio fragmentai atidengti net 2,7 m gylyje. Stambūs XX a. laikotarpio užpylimai taip pat fiksuoti šalia Sodų g. Kultūrinio sluoksnio storis palei gatvę siekė 4,4–3,2 m, jis plonėjo Š–P kryptimi. Palei Sodų g., sektoriaus vidurinėje bei Š dalyje virš įžemio susiformavę kultūriniai sluoksniai datuotini XVII a. pirmąja puse (šurfai 7, 10, 25). Šio laikotarpio horizontai buvo aptinkami ir sektoriaus gilumoje, Š bei ŠV dalyje (šurfai 8, 11, 14, 15, 17). Bendras kultūrinio sluoksnio storis šiose vietose 0,7–2,3 m. Natūralus žemės reljefas žemėjo R–V kryptimi (Sodų g. kryptimi). Aprašomame sektoriuje fiksuotas ankstyviausias užstatymas datuotinas XVII a. Šiuo laikotarpiu čia stovėjo mediniai pastatai su akmenų mūro pamatėliais (šurfai 8, 15). Ankstyviausias mūrinis užstatymas datuotinas XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia (šurfai 8, 9, 11, 12). Taip pat atidengti XIX a. – XX a. pradžios mūrinių statinių fragmentai bei užpiltų rūsių liekanos (šurfai 4, 6, 7). Minėti mūriniai pastatai buvo nugriauti XX a. Juos griaunant sektoriaus P bei vidurinėje dalyje buvo smarkiai pakeltas žemės paviršius. Šie užpylimo darbai greičiausiai buvo susiję su Seinų g. tiesimu, o vėliau – ir viešbučio statybomis. Atliekant užstatymo darbus sektoriuje 1, jo Š bei V dalyje yra numatyta atlikti išsamius archeologinius tyrinėjimus.

Sektorius 2 buvo į ŠR nuo sektoriaus 1. Šią teritoriją iš P pusės riboja viešbučio pastato V korpuso Š siena, Š pakraštys sutampa su sklypo riba, o R šliejasi prie XX a. statytos bei žemėmis užpiltos mūrinės slėptuvės. Šiame sektoriuje iškasti 8 šurfai (13, 16, 19–24). Kadangi esamas žemės reljefas labai nelygus, kultūrinio sluoksnio storis nevienodas. Natūralios kalvos, ant kurios statytas viešbučio pastatas, šlaituose jo storis siekė 1,8 m, o jos aikštelėje – 30–50 cm. Tyrinėjimų metu nustatyta, kad viešbučio pastato statybos metu kalvos aikštelė buvo nukasama, o žemės piltos kalvos šlaitų kryptimi. Taigi vertingas sluoksnis aikštelės vietoje nėra išlikęs (šurfai 20–24). Kalvos šlaituose fiksuoti kultūriniai sluoksniai datuojami XIX–XX a. Šurfe 19 fiksuotas 3,2 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta XVII–XVIII a. buitinės keramikos. Galima spėti, kad šurfe aptiktas šio laikotarpio įkasimas.

Sektorius 3 buvo sklypo R dalyje, esančioje tarp viešbučio pastato R korpuso bei slėptuvės ir sklypo R ribos. Šiame sektoriuje iškasta 13 šurfų (26–38). Fiksuotas kultūrinis sluoksnis, datuojamas XIX–XX a. Žemės reljefas XX a. statybų metu čia buvo niveliuotas, tad didesnėje ploto dalyje kultūrinis sluoksnis neišlikęs (šurfai 30–32, 35–36, 38). Sektoriaus pakraščiuose, kurie sutampa su kalvos ketera, fiksuoti XX a. supylimai. Juos supilant kalvos šlaitas buvo pastumtas į Š pusę (šurfai 26–29). Kultūrinio sluoksnio storis šiose vietoje siekė 3,2–4 m.

THE FIELD EVALUATION AT SODŲ ST. 14

In 2006 an evaluation was conducted in Vilnius at Sodų St. 14 on a lot that is slated for development. During it, 38 survey test pits with a total area of 164 m^2 were excavated. 17th – 20th century cultural layers were recorded. The earliest wooden building at this location dates to the 17th century, the earliest brick one to the late 18th – early 19th century.